

October 1, 2013

Letter

آریتمی (اختلال ضربان قلب) و ابن سینا

تبسم ارشادی فر^{۱*}، محمد باقر مینایی^{۲،۳}، عفت شاه‌کرمی^۳^۱ گروه طب سنتی ایران، دانشکده طب سنتی ایران، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران^۲ گروه علوم تشریح، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، تهران، ایران^۳ گروه طب سنتی ایران، دانشکده طب سنتی ایران، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، تهران، ایران

* Corresponding author: Tabassom Ershadifar, Department of Iranian Traditional Medicine, School of Iranian Traditional Medicine, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, IR Iran. Tel: +98-2122281031, E-mail: tabassom_ershadifar@yahoo.com.

Received: 13 Jul 2013; Accepted: 03 Aug 2013

کلمات کلیدی: آریتمی‌های قلبی؛ طب سنتی

کاربرد در زمینه‌ی سیاست‌های بهداشت و درمان/پژوهش و آموزش پزشکی: این مقاله، بیانگر دیدگاه ابن سینا درباره آریتمی قلبی است؛ بدین وسیله می‌توان دیدگاه وی را با دیگر دیدگاه‌های پزشکی نوین به مقایسه گذارده، و ایده‌هایی پیرامون تفاوت‌ها و شباهت‌های میان آن‌ها بدست آورد.

تپش قلب ممکن است به صورت فلیپ-فلاپ در سینه، سریع تکان خوردن یا کوبیدن در گردن احساس شود (۶). در طب سنتی ایرانی، قلب عضوی است شناخته شده که بیماری‌های مربوط به آن از دیدگاهی متفاوت مورد بحث و تشریح قرار گرفته است. ابن سینا، دانشمند بلند آوازه و دیرینه ایرانی، از خود بیش از ۲۰۰ کتاب، نه تنها پیرامون علم پزشکی، بلکه درباره فلسفه و دیگر علوم به جای گذاشته است. ابن فیلسوف شهیر ایرانی که در فاصله سال‌های ۹۸۰ تا ۱۰۳۷ میلادی می‌زیسته، آثاری چون «قانون در طب» را به رشته تحریر درآورده که با نام «قانون پزشکی» شناخته می‌شود. این کتاب برای سال‌ها در دانشگاه‌های غربی تدریس می‌شده است (۷). در کتاب «قانون در طب»، ابن سینا یکی از اختلالات قلبی را که به صورت حرکت لرزشی قلب بروز می‌یابد، تحت عنوان «تپش قلب برای دفع عامل اختلال از درون یا دیواره آن» تشریح کرده است. می‌توان این عنوان را معادل آریتمی در نظر گرفت، که گاهی به تپش قلب، یا در صورت شدت به سنکوپ نیز می‌انجامد (۸). در پزشکی نوین، انسداد عروقی و ایسکمی می‌تواند منجر بروز انواع آریتمی‌ها شود (۹)، و همچنین بر اساس دیدگاه ابن سینا، انسداد در رگ‌های خونی می‌تواند باعث تپش قلب و یا لرزش قلب

سر دبیر محترم،

آریتمی، اختلالی است در سرعت و نظم ضربان قلب، یا ناهنجاری است که موجب غیرطبیعی شدن توالی تپش قلب می‌شود. آریتمی‌ها ممکن است در اثر دگرگونی در شکل‌گیری تپش، هدایت تپش یا هردو آن‌ها ایجاد شوند (۱). آریتمی‌ها می‌توانند ناهنجاری‌های جدی در قلب ایجاد کنند (۲). هر قلب سالم ۵۰ تا ۱۰۰ بار در دقیقه می‌تپد. آریتمی‌ها می‌توانند در سرعت عادی، کند یا سریع ضربان قلب رخ دهند. در ایالات متحده، سالانه بیش از ۸۵۰۰۰۰ نفر به دلیل آریتمی قلبی در بیمارستان بستری می‌شوند (۳). علائم آریتمی قلبی ممکن است با بروز این نشانه‌ها همراه باشد: تپش قلب "Palpitation" (احساس جستن، تکان خوردن، حالت فلیپ-فلاپ، یا حسی شبیه "از سینه بیرون آمدن" قلب)، کوبیدن قلب در سینه، یا بروز حالت گیجی و سرگیجه، تنگی نفس، ناراحتی در سینه، ضعف یا خستگی (خستگی مفرط) (۴).

تپش قلب (Palpitation) می‌تواند یکی از نشانه‌های آریتمی‌های قلبی، همچون تاکی‌کاردی هنگام بروز گره دهلیزی، تاکی‌کاردی سینوسی، انقباض زودرس دهلیز یا بطن، و تفکیک انقباض بطن و دهلیز باشد (۵).

ارشادی فرات و همکاران

بیانگر ناراحتی خونی، و چنانچه نبض زیر انگشتان محکم احساس شود، نشان دهنده ناراحتی‌های سوداوی و صفراوی است. نبض با سرعت پایین نیز، اشاره بر ناراحتی‌ها بلغمی دارد (۸). پزشک می‌تواند هنگام معاینه جسمی، به کمک بررسی نبض یا نوار الکتروکاردیوگرام، تپش قلب غیرعادی را تشخیص دهد (۴). بر اساس دیدگاه ابن سینا و دیگر دانشمندان دیرین، می‌توان دیگر عوامل آریتمی، به جز آریتمی قلبی، را شناسایی کرده، و ضمن استفاده از روش‌های درمانی متفاوت، از عوارض جانبی بسیاری از داروهای ضد آریتمی جلوگیری به عمل آورد.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از آقای محمد حجازی، که با یافتن مقالاتی چند از وب سایت اینترنتی ....، به انجام این مطالعه یاری رسانده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

میزان مشارکت نویسندگان:

خانم تبسم ارشادی‌فر در گردآوری مطالب از کتاب‌های قدیمی و اینترنت، و جناب آقای دکتر محمد باقر مینایی ایده‌پرداز مطالعه در دست بوده‌اند. خانم عفت شاه کرمی در یافتن منابع تحقیقاتی کمک کرده است.

تضاد منافع:

بیان نشده است

پشتیبانی مالی:

پژوهش حاضر تحت حمایت و پشتیبانی بخش طب سنتی ایرانی دانشکده علوم پزشکی دانشگاه تهران به انجام رسیده است.

گردد (۴). ابن سینا بدین معتقد بود که بسیاری از عوامل می‌توانند موجب به تپش قلب شوند؛ وی همانند بسیاری از دانشمندان دیرین باور داشت که بدن انسان ترکیبی است از اخلاط چهارگانه (۸،۱۰). چنانچه هر یک از این اخلاط بیش از اندازه گسترش یافته یا فاسد شود، می‌تواند به کج خلقی و در نهایت بروز بیماری بیانجامد. سوء عملکرد قلب در اثر عوامل استرس‌زای قلب ایجاد می‌شود؛ این عوامل زیان آور ممکن است از درون قلب، غشای قلب، اندام‌های نزدیک آن، همچون مغز، معده، کبد، ریه، رحم و روده، و یا تمامی بدن نشأت گرفته و منجر به ناراحتی قلبی شوند. این مساله اغلب در اثر عوامل خلطی و غیر خلطی، و عامل ساده‌ای چون کج خلقی ایجاد شده، یا گاهی بواسطه انسداد، گرفتگی، عفونت، و ضعف قلب بروز می‌یابد. عوامل خلطی، خونی، صفراوی، بلغمی یا مالیخولیایی نیز می‌توانند موجب انسداد رگ‌های قلب شوند. ممکن است طبع بلغمی مرطوب درغشای قلب تجمع یابد؛ این حالت می‌تواند در اثر طبع مالیخولیایی، که موجب گرفتگی رگ‌های قلبی می‌شود، نیز ایجاد گردد. کج خلقی ساده یا هر گونه کج خلقی که قلب را تحت الشعاع قراردهد، ممکن است منجر به ضعف شده، و هر گونه ضعف قلب در مقابل می‌تواند موجب آریتمی قلبی گردد (۱۱). التهاب گرم، تب، انسداد عروق قلبی و ریوی، سموم، گزیدگی‌ها، واکنش قلب حساس به هر عامل ناچیز، یا ابتلا به بیماری‌های دیگر اندام‌ها همچون التهاب پریکارد، معده، و اختلالات ریوی می‌تواند منجر به بروز تپش قلب شود؛ برای مثال، بیماران مبتلا به آسم در معرض ابتلا به تپش قلب نیز قراردارند (۸).

ابن سینا و دیگر دانشمندان دیرین، دلایل بروز تپش قلب را بر بسیاری از عوامل و نشانه‌های بیماران مبتنی دانسته‌اند که مهمترین آن‌ها احساس نبض زیر چهار انگشت دست است (۱۲). چنانچه سرعت نبض بالا باشد،

برای مشاهده منابع این مقاله، به متن انگلیسی مراجعه شود.